

PR-ДІЯЛЬНІСТЬ ОВС В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ: ГРОМАДЯНСЬКА НЕПОКОРА
(МЕТОДИЧНІ НОТАТКИ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ)

Навчальну тему громадянської непокори як рушійної сили соціальних змін слід віднести, в першу чергу, до проблематики соціології екстремальних ситуацій [1, с.119–123]. Ця тема може також обговорюватися в рамках таких навчальних дисциплін, як соціологія громадських рухів, так і організація зв'язків з громадськістю – PR (паблік рілейшнз).

Викладання теми громадянської непокори є новим, але, з погляду на глибокі трансформаційні процеси в українському суспільстві, вкрай необхідним завданням навчального процесу підготовки якісного спеціаліста для ОВС. Такий погляд пояснюється тим, що прояви громадянської активності в акціях протесту значно збільшуються. Так, за даними МВС України [див.: 2], якщо за 9 місяців 2000 р. в Україні було здійснено 15,5 тис. масових заходів, в яких взяло участь 20,5 млн. громадян, то за аналогічний період 2002 р. було проведено вже 41,3 тис. масових заходів, в яких брали участь близько 23 млн. громадян.

Розгляду цієї теми в курсі передую надання курсантам базових відомостей про сутність PR, роль і місце служб PR в управлінні організацією, необхідність і цілі довірливих відносин міліції з населенням, поняття про PR як особливу соціальну технологію. Безпосередньо акції громадянської непокори слід віднести до соціальних технологій протестного типу, які нерідко здійснюють на межі дозволеної встановленими нормами і правилами діяльності, а іноді і поза цією межею. Звичайно, що останні випадки можна кваліфікувати як порушення встановленого правового порядку. Але є точка зору, відповідно до якої подібна демонстративна громадянська непокора є цілком природним для демократичного суспільства явищем. Ця думка спирається на те, що слабким місцем демократії є необхідність меншості підкорятися більшості, а думка більшості і істина не обов'язково співпадають. При цьому для стабільності демократичного суспільства принцип неущемлення прав меншості має ключове значення. Ю.Габермас зазначав, що громадянська непокора є символічним порушенням певного правила з боку меншості як ультимативний засіб заклику до більшості з тим, щоб вона ще раз осмислила принципи свого рішення і по можливості переглянула його [3, с.101-102]. Зазначимо, що в значному числі випадків влада (в демократичному суспільстві влада належить більшості) з розумінням відноситься до демонстрацій громадянської непокори і їх учасники як правило не несуть значних покарань. А висунуті під час демонстрування вимоги тим чи іншим чином враховуються владою в її подальших діях. З цього погляду акції громадянської непокори виглядають як публічне – перед владою і громадськістю – висловлення думки меншості. З об'єктивних позицій демонстрація громадянської непокори є проявом соціального конфлікту, який до того перебував у латентному стані. Таким чином саму акцію можна розглядати як заклик або силове запрошення до переговорів, і при то-

лерантній позиції більшості вона як початок соціального діалогу, діалогу, в якому бере участь і громадськість [4]. В зв'язку з цим при викладанні учбового матеріалу можна нагадати про такі революційні події в історії держав, як проголошення незалежності шести північноамериканських територій у 1776 р., Революція 1905 р. та Лютнева революція 1917 р. в Росії, внутрішньопартійний переворот і зміна влади в 1991 р. в Болгарії [6], проголошення незалежності в Литві та інш., ініціюючими факторами яких були акції громадянської непокори [5, с.32-36; 6-7]. Слід докладно довести про сучасний досвід організації волевиявлення громадян шляхом регулярного проведення національних та регіональних референдумів, правового врегулювання проведення зібрань громадян, що здійснюються в демократично розвинених країнах Європи (враховуючи і роботу [8]).

Так як громадянська непокора тією чи іншою мірою зачіпає чинний правопорядок, то найбільш уразливими в цій конфліктній ситуації стають безпосередні охоронці правопорядку. При викладанні теми слід провести аналіз подій, що сталися 9 березня 2001 р. в Києві, і наслідків від акції громадянської непокори для працівників ОВС [9]. З погляду на це необхідність запобігання подібних конфліктних ситуацій додатково накладає на ОВС як функцію прогнозу громадянської непокори, що назріває, так і функцію активного сприяння запобіганню її прояву. В цьому зв'язку слід разом з курсантами проаналізувати дії ОВС 16 березня 2002 р. під час демонстративних акцій опозиції, та звернути увагу на організацію з боку ОВС діалогу між міліцією і опозицією, що був проведений напередодні запланованої в Києві на 9 березня 2003 р. акції громадянської непокори [10]. У загальному підсумку ці дії й привели до проведення опозицією демонстраційних заходів лише в правовому полі. Звернути увагу на єдиний можливий підхід сучасної міліції до ситуації, коли в суспільстві виникає силове протистояння – уникнути зіткнення і перевести вирішення конфлікту в правове поле [10].

На закінчення викладання теми з курсантами проводиться ділова гра: **Організація зв'язків ОВС з громадськістю для попередження акції громадянської непокори.**

Курсантам пропонується умовна ситуація з плануванням протестантської акції громадянської непокори. Навчальним завданням є складання плану дій з її попередження або зменшення ваги акції шляхом виділення різних груп громадськості, та здійснення ефективного інформаційного впливу на них. Ці дії мусять також сприяти подальшому підвищенню іміджу ОВС в місті.

Умовна ситуація:

Ви проходите службу в невеликому місті України. З оперативної інформації стало відомо про можливість проведення акції громадянської непокори, що планується на найближчі 2-3 дні. Причина акції – соціальний конфлікт, що виник між працівниками значного (для Вашого міста) підприємства та його адміністрації. Привід акції – загибель одного з активістів масової групи незадоволених діями адміністрації (смерть в результаті нещасного випадку, голодування, публічного знищення, такого, наприклад, як самоспалення шахтаря, що сталося в Луганську у 1998 р.) або інше. Сутність акції – для залучення уваги до своїх проблем протестанти планують

перекрити похоронною процесією автомагістраль республіканського значення і влаштувати несанкціонований мітинг*.

Під час проведення семінарських занять з курсантами обговорюється умовна ситуація, її можливі наслідки, конкретизуються напрямки дій із організації зв'язків з громадськістю:

- організація і сприяння проведенню переговорів між конфліктуючими сторонами з метою налагодження відносин;
- інформування громадськості міста про ситуацію, що виникла, можливі наслідки протиправних дій, та дії, що провадяться із розв'язання конфлікту;

- інформаційний вплив на окремі групи громадськості.

Написання плану дій є самостійною роботою курсанта. Узагальнений такого плану, що був складений курсантами в НУВС, наводиться нижче.

План дій:

1. Негайно перевірити одержану інформацію: з'ясувати, хто є джерелом інформації, на які факти спирається його повідомлення, і зробити висновки щодо достовірності отриманої інформації.

2. Якщо одержана інформація є достовірною, повідомити органи місцевої влади про можливість проведення в місті акції громадянської непокори.

3. Виявити активістів групи незадоволених, зустрітися з ними і з'ясувати в них причини незадоволення, вимоги та адресата незадоволення. Попередити про необхідність дотримуватися закону в діях протесту. Вміло, правильно і доброзичливо відмовляти їх від протиправних дій. Запропонувати пошук компромісу.

4. Зустрітися з адміністрацією підприємства, дії якої можуть стати причиною акції громадянської непокори. Попередити про можливі наслідки їх попередніх дій. Запропонувати піти на деякі термінові поступки протестантам і почати пошук компромісу з ними. Доповісти органам місцевої влади про причини і стан конфлікту на підприємстві.

5. Організувати, за допомогою органів місцевої влади, проведення спільного обговорення сторонами конфлікту шляхів його вирішення. Взяти на себе, наскільки це можливо, посередницьку функцію в негайному розв'язанні конфлікту.

6. Виділити в середовищі протестантів помірковану групу і, якщо це буде можливим, взаємодіяти з нею для попередження протиправних дій.

7. Роз'яснити через засоби масової інформації (ЗМІ) – радіо, телебачення, газети – населенню ситуацію, що склалася в місті, та висвітлювати стан і хід переговорів. Роз'яснити громадськості законність незаконність можливих дій, та попередити про можливі наслідки в разі порушення закону.

8. Звернутися до органів місцевої влади, до адміністрації підприємства з пропозицією виступити в ЗМІ з висвітленням свої позиції щодо ситуації, що склалася.

---

* Нагадати, що подібна акція громадської непокори сталася в березні 2003 р., коли кілька сотень робітників провідного підприємства Білої Церкви через невиплату їм заробітної плати перекрили автоtrasу Київ-Одеса.

9. Розробити і розповсюдити листівки для населення з коротким висвітленням ставлення ОВС до ситуації, що сталася, про стан переговорів і про можливі наслідки протиправних дій.

10. Сприяти тому, щоб місцева влада забезпечила родині загиблого допомогу в проведенні похорону всіма можливими заходами.

11. Висловити від ОВС безпосередньо і через ЗМІ співчуття родині загиблого. Порадити зробити це представникам місцевих органів влади та адміністрації підприємства.

12. Звернутися до місцевого лідера (або лідерів), якого поважає і якому довіряє громадськість, з проханням переконати агресивно налаштованих активістів утриматися від порушення правового порядку.

13. Звернутися до друзів загиблого з проханням про допомогу і співробітництво.

14. Звернутися до рідних загиблого з проханням заспокоїти радикально налаштованих друзів загиблого, аргументуючи своє прохання обопільним небажанням перетворення похорон на масову демонстрацію.

15. Провести інформування населення через неформальний інформаційний оборот – чутки, використовуючи технологію «ретлянслятори» («троянський кінь»): дільничні інспектори проводять невимушені бесіди із завсідниками лавок біля будинків та під'їздів та подібними їм особами, під час яких «по секрету» висловлюють свою особисту думку щодо ситуації, яка сталася, і про її можливі наслідки.

16. Організувати спілкування працівників ОВС в цивільному одязі з населенням безпосередньо в процесі проведення похорон для заспокоєння і переконання бунтівників, сприяння діям, що заспокоюють людей.

Список літератури: 1. Саппа Н.Н. Социология экстремальных ситуаций: контуры предметной области // 36. наук. праць «Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства» . Х., 1999. 2. Якименко Ю. Гражданская активность в Украине: обречены ли мы иметь то, что имеем? // Зеркало недели. 2002. 26 октября. 3. Хабермас Ю. Демократия, разум, нравственность. М., 1992. 4. Саппа Н.Н. Социальный диалог в экологическом конфликте. Х., 1999. 5. Рабинович А. Кровавые дни. М., 1992. 6. Крумов Р. Какво става в «Екогласност» // Отечествен вестник. 1991. 18 юни. 7. Каунасский вестник. Спецвыпуск. №3 (6). 1991. Январь. 8. Кондратьев Я. Чи дозволено Вам, пане, гомоніти на майдані, або Питання правового врегулювання проведення зібрань громадян // Іменем закону. 2003. 24 січня. 9. Нечипоренко Л. Діагноз з ускладненнями: синдром натовпу // Іменем закону. 2001. 16 березня. 10. Савченко О. Подбайте про дільничного – і буде на землі вартовий прапорядку // Іменем закону. 2003. 28 лютого.

Надійшла до редколегії 05.03.03